

De Westerplas: jaaroverzicht 2008

PETER VAN HERP EN TOM EMBO

De Westerplas in Hooglatem is duidelijk de nieuwe parel aan de kroon van het Gentse vogelfirmament. Net als vorig jaar was het hier een komen en gaan van zeldzame en bijzondere vogels. 142 soorten zijn er al vastgesteld en met de *kluut* en de *bergeend* voegen we meteen twee nieuwe broedvogelsoorten aan het Latemse lijstje toe. Net als vorig jaar geven we in het laatste nummer van Snep! een overzichtje van wat de Westerplas het voorbije jaar te bieden had. Omwille van deadlines eindigt dit overzicht begin november. De rest van het jaaroverzicht krijg je in de kerstvakantie voorgeschoteld op de Latemse actueelpagina's van www.natuurpuntgent.be.

Steltlopers in volle glorie

Begin januari werd het eerste *witgatje* waargenomen. Witgatjes zijn vrij opvallende steltlopers omwille van hun witte staart en stuit en hun heldere vluchtroep. Midden januari verschenen de eerste *kemphanen* trouw in de Westerplas. In de loop van januari werden opnieuw enkele exemplaren met een kleurring opgemerkt. Net als de vogels waarvan we in 2007 de ring konden aflezen, waren ze geringd in de Waddeneilanden. De gemerkte vogels vallen echt op omdat ze aan een poot ook een gekleurd vlaggetje dragen.

Grotere groepen *kemphaantjes* bezoeken de slikken vaak tot in maart, maar dan vertrekken ze allemaal definitief naar de meer noordelijk gelegen broedgebieden. Vanaf 23 juni pleisterde enkele dagen een mannetje dat nog gedeeltelijk in broedkleed getooid was. De mooie kraag die de *kemphaanmannetjes* in de broedtijd dragen, is een zeldzaam gezicht in onze regio. Eind augustus vertoefde er dan weer een bijzonder tam exemplaar gedurende enkele weken in de Westerplas. Op sommige momenten kon je die jonge vogel tot op nauwelijks twee meter naderen.

Begin maart kondigde een *bonte strandloper* alweer een mooi strandlopervoorjaar aan. De meeste soorten worden vooral in mei waargenomen, maar de bonte strandloper is vaker in het vroege voorjaar en late najaar te zien. De laatste twee zagen we op 28 oktober. Altijd leuk om een arctische wereldburger in Latem te ontmoeten.

Op 4 maart deden we de leukste kleurringwaarneming van 2008. Een vijfje *grutto* dat op 20 januari 2008 was geringd in centraal Spanje (Extremadura) kwam bij ons even voedsel inslaan.

“Altijd leuk om een arctische wereldburger in Latem te ontmoeten”

De eerste *tureluurs* en *kleine plevieren* werden ook begin maart opgetekend. Kleine plevieren bleven tot in juli aanwezig en vaak was de baltsroep van een drietal paartjes te horen. Helemaal opvallend zijn de baltsdansjes die de mannetjes uitvoeren met opengesperde staart. Het loont echt wel de moeite om in het voorjaar met een verrekijker naar de Westerplas te trekken: National Geographic in de achtertuin. Een broedsel konden we niet vaststellen en naar de oorzaak hebben we het raden. Misschien verhindert de wisselende waterstand in het voorjaar dat deze vogels tot broeden komen. We overwogen om volgend jaar kiezel aan te brengen op een van de eilandjes in de hoop dat we zo dit voormalig Latems broedvogeltje terug kunnen winnen. Het laatste broedgeval voor Sint-Martens-Latem dateert van 1996 op de kiezelparking van de voormalige dansing Riva langs de N43.

“De kluut: uitgeroepen tot Westerplasbroedvogel van 2008”

De *kluut* mogen we voor 2008 zonder meer uitroepen tot Westerplasbroedvogel. Op 2 april werd het eerste koppeltje waargenomen en vanaf 8 april bleven de kluten tot 24 juli ononderbroken ter plaatse. De *kluut* is een behoorlijk zeldzame broedvogel. Vroeger was deze soort soms met vijftien koppels aanwezig in de Gentse haven, maar sinds 2001 is dat aantal teruggelopen tot maximum vijf koppels. In 2007 en 2008 waren er maar twee koppels meer. Je kunt je dus indenken hoe blij we waren toen we op 18 april een broedgeval vaststelden op een van de eilandjes in de plas.

De vogels waren bijzonder agressief en alle soorten (klein of groot) die in de buurt van het broedeiland kwamen, werden onmiddellijk verjaagd. Enkel de *aalscholvers* die het eilandje vaak uitkozen om uit te rusten, werden (tegen wil en dank?) getolereerd. Op 11 mei werden de eerste twee jongen geboren en op 14 mei volgden de twee broertjes of zusjes. We moesten de vogels wel even storen om de jongen in het nest te ringen. Met dit paspoort kunnen we ze ook de komende jaren volgen. Filmpjes hiervan kun je bekijken op Youtube via de archiefpagina's van het Latemse natuurnieuws op onze website. Tot onze grote vreugde hebben alle vier de jongen het gehaald. Op 6 juli stelden we de eerste vlieg pogingen vast en op 20 juli waren alle vogels vliegvlug en al spoedig verlieten ze de plas. De laatste vogel werd gezien op 24 juli. We kijken nu al uit naar het broedseizoen van 2009!

Tijdens de najaarswerkdag heeft de Latemse Natuurpuntkern het broedeiland opnieuw volledig vegetatievrij gemaakt. Alles ligt er dus piekfijn bij voor volgend jaar. Wie weet mogen we dan nog een zeldzamer neefje als broedvogel verwelkomen. Op 29 mei verschenen immers ook twee koppels *steltkluten*. Deze meer zuidelijke broedsoort komt met de 'gunstige' klimaatveranderingswind naar onze streken afgezakt en in West-Vlaanderen zijn al de eerste broedvogels genoteerd.

Kemphaan met kleurringen en vlagje (onder) - kluut (boven - foto Vilda)

Wie weet komt ook de Westerplas in de nabije toekomst aan de beurt.

Begin april verschenen enkele *IJslandse grutto's* en konden we ook de eerste *groenpootruiters* noteren. Groenpootruiters zijn grote steltlopers met een licht omhoog lopende snavel, die vaak en luidruchtig roepen. Je kunt ze dus niet missen. De laatste vogel werd op 19 september gezien. De eerste *bosruiter* zagen we op 19 april, maar anders dan vorig jaar bleef deze soort bijna het hele zomerseizoen aanwezig met vaak langdurig pleisterende en vrij tamme exemplaren. De laatste twee bosruiters vertrokken op 11 september richting tropisch Afrika. Wie regelmatig de Westerplas bezocht, zal in elk geval nooit meer moeite hebben om de bosruiter te onderscheiden van het witgatje, een ietwat gelijkende soort. Aangezien de meeste witgatjes minder zuidelijk trekken, verschijnen ze hier eerder. Een overwinterend exemplaar werd gezien op 6 januari. Ook tot begin november werden nog regelmatig witgatjes gezien. De grote aantallen van 2007 werden niet meer gehaald. In april liepen de aantallen wel op en op 18 april bereikten ze een maximum met twintig exemplaren.

Bontbekplevieren konden we van april tot juni een vijftal keer waarnemen met twaalf exemplaren op 16 mei. Vorig jaar lag het record op zestien exemplaren op 26 mei. We kunnen deze soort dus wellicht elk

Watersnip (boven) - Kleine zilverreiger (onder) (foto's Vilda)

jaar verwachten. Net als vorig jaar was een groepje schuwe *regenwulpen* kort ter plaatse op 28 april (vier exemplaren). Dit jaar moesten we het op 16 mei stellen met twee *drieteenstrandlopers* en op 17 mei noteerden we een *steenloper*, allebei echte kustsoorten.

“We kijken nu al uit naar het broedseizoen van 2009”

Temmincks strandlopers trekken door het binnenland en zullen we wel elk jaar kunnen bewonderen. Op 10 mei troffen we vier exemplaren aan in zomerkleed en vervolgens waren er nog vier waarnemingen van telkens twee exemplaren in de tweede helft van mei en één exemplaar op 27 augustus. Op 19 mei noteerden we net als vorig jaar een *kleine strandloper*. De twee *kanoetstrandlopers* in zomerkleed op 30 mei waren echte pareltjes.

Zwarte ruiters waren slechts enkele malen te zien, met name op 26 en 30 augustus en vier overtrekkende vogels op 10 oktober. *Oeverlopers* werden vaker genoteerd. Vanaf de tweede helft van april tot eind mei zijn er constant oeverlopers in het beken, op 15 mei haalden ze hun maximum met tien exemplaren. Vanaf juli tot begin september vinden we dan terugtrekkende vogels, maar meestal niet meer dan één of twee exemplaren per dag.

In september werden vier waarnemingen opgetekend van *krombekstrandloper*, met maximaal vijf exemplaren op 8 september. Voor zover we weten is dit de enige waarneming in het Gentse dit najaar. Deze vogel broedt in arctisch Siberië en zoals wel meer het geval is met deze noordelijke vogels, waren ook de exemplaren in de Westerplas heel tam.

Watersnippen zijn het hele voorjaar slechts in heel kleine aantallen aanwezig in de Westerplas, maar vanaf augustus verschijnen de terugtrekkende vogels. Op 31 juli merkte iemand al de eerste zeven vogels op. In september-oktober lopen de aantallen behoorlijk op en zijn er bijna constant dertig tot zestig watersnippen in de plas aanwezig. Op 18 september noteerden we meer dan honderd vogels. Het zeldzamere, kleinere en meer verborgen levend neefje van de watersnip, het *bokje*, konden we tot nu toe enkel op 9 oktober en 1 november vaststellen. In het midden van de jaren negentig werd het bokje regelmatig gezien op een nat graslandje achter het wijkcentrum Oase, nu een deeltje van de Westerplas.

Elegante ooievaars, reigers en lepelaars

Ooievaars werden waargenomen op 18 april, 11 mei en 27 augustus. De geringde vogels waren afkomstig van het kweekproject in Planckendael en het wilde broedpaar uit de Daknamse Meersen in Lokeren.

Kleine zilverreiger was te zien in april, juni, augustus, september en oktober. Vooral in augustus pendelde de soort vermoedelijk heen en weer tussen het Leeuwenhof/Bourgoyen en de Westerplas. De kleine zilverreiger is een spierwit, sierlijk maar zeer nerveus reigertje dat de meeste wandelaars wel zal opgefallen zijn. De zeldzame waarnemingen van vorig jaar betroffen heel schuwe vogels die al snel de Westerplas verlieten, maar in 2008 hadden de vogels meer vertrouwen en kon iedereen deze hyperactieve vogel uitgebreid aan het werk zien. Aan vis is er blijkbaar geen gebrek, ondanks de *aalscholvers* die bijna dagelijks met een drietal exemplaren aanwezig zijn.

Op 15 augustus konden we de enige waarneming van *lepelaar* optekenen. Lepelaars landen uiteraard liever in de uitgestrektere Bourgoyen-Ossemersen.

Rallen, de absolute toppers van het jaar

Midden september was er het meeste activiteit bij de *waterrallen*. De roep is opvallend (kip kip... of gekrijs als een varken) en er werden tot vier exemplaren gezien. Met een telescoop kon je de waterrallen vaak uitgebreid bewonderen terwijl ze de kanten van de Westerplas afschuimden. Ook in de bufferstroken die in de wijk langs de beken is aangelegd, zaten vaak waterrallen.

“Porseleinhoen zet de Westerplas bij vogelkijkend Vlaanderen op de kaart”

De absolute topper van het jaar die de Westerplas bij vogelkijkend Vlaanderen op de kaart zette, was ons *porseleinhoen*. Op 1 september werd de eerste waarneming gedaan en van 16 september tot en met 16 oktober was er een jong exemplaar ononderbroken en bijzonder gemakkelijk waarneembaar aanwezig. Op 20 september werden zelfs twee exemplaren gemeld. Het porseleinhoen is een zeer zeldzame broedvogel die een verborgen leven leidt in moerassen. Dat 'ons' exemplaar zich zowat de hele dag buiten de vegetatie in volle glorie liet bewonderen, lokte Vlaanderens beste natuurfotografen naar ons dorp. Ze hebben het zich niet beklagd. Het por-

seleinhoen is kleiner dan een waterhoen (ongeveer een dikke lijster), maar vliegt desondanks tot voorbij de Sahara om te overwinteren in tropisch Afrika.

Meeuwen: regelmatige gasten

Kokmeeuw, stormmeeuw, zilvermeeuw en *kleine mantelmeeuw* zijn in de winter regelmatige gasten. Zeldzaamheden vielen niet meteen te noteren, tot eind februari een eerste winter *zwartkopmeeuw* werd opgemerkt, tot nog toe de enige waarneming.

Eenden vinden het niet zo veilig

Gedurende het winterhalfjaar kun je op de Westerplas frequent diverse meer algemene eendensoorten waarnemen: *wintertaling, krakeend, smient, slobend, kuifeend, tafeleend* en *pijlstaart*. De hoogste aantallen van deze soorten bereiken we in februari, met op kop de wintertaling die met maximum 45 exemplaren echter hogere aantallen bereikt in oktober. Enkel krakeend en wintertaling halen overigens meer dan dertig exemplaren. De andere soorten zijn dus in kleine aantallen aanwezig. Dit komt voornamelijk door de jacht. Vanaf de start van het jachtseizoen stellen we vast dat de Westerplas voor heel wat vogels toch wat klein uitvalt om zich veilig te voelen. Zodra wandelaars op de dijk verschijnen, trekken ze dan al vlug weg, wellicht richting Bourgoyen-Ossemeersen en Leeuwenhof. Dit probleem wordt in grote mate in de hand gewerkt doordat er in de buurt nog wordt gejaagd. Voor zover we konden nagaan, beschikt de jager in kwestie niet over het jachtrecht, maar tot nu toe is de handhaving ruim onvoldoende geweest. Meer weidelijke jagers die we contacteerden, zitten ook verveeld met de zaak. We hopen dat de sector in het jachtseizoen 2008 - 2009 wel sterk genoeg zal blijken om dergelijke wanpraktijken stop te zetten. De Latemse kern van Natuurpunt kreeg in elk geval heel veel klachten van bewoners die niet begrijpen waarom hun wandelgenot wordt verstoord en waarom er geen respect is voor deze kleine rustplek van overwinterende vogels.

Tijdens de korte winterprik verhuizen de eenden naar de Leie, maar vrij snel na de dooi vinden we ze terug in de Westerplas. Een koppeltje *bergeend* bracht vier jongen groot en dit was meteen de tweede nieuwe broedvogelsoort voor ons dorp. In het late voorjaar verschenen stijgende aantallen, met dit jaar maximaal dertig exemplaren op 10 mei. Kort nadien daalden de aantallen weer en tot in juni-augustus bleven ze beperkt tot de broedvogels. Ook die verdwenen toen met uitzondering van één jong. Zowel in september als oktober

verschenen af en toe enkele bergeenden in de Westerplas, maar nooit meer dan zeven exemplaren. Benieuwd of dit patroon zich ook in 2009 zal herhalen.

De *zomertaling* was net als de bosruiter vaker en langduriger aanwezig dan in 2007 en ook deze vogels waren beter benaderbaar. Zo verscheen er op 4 april een koppel dat bleef pleisteren tot 19 april. Ook in het najaar verschenen er verschillende pleisterende vogels en de laatste vogel is pas op 30 oktober vertrokken uit de Westerplas. Bedenk dat dit dier dan nog naar de Gambiarivier zou vliegen!

Roofvogels

Zowel in het voorjaar als in het najaar werd een waarneming opgetekend van *havik*. *Slechtvalk* en *bruine en blauwe kiekendief* worden sporadisch waargenomen. *Torenvalk, sperwer, buizerd* en in de zomer *boomvalk* zijn dagelijkse verschijningen. 's Zomers kunnen we ook af en toe *wespendief* waarnemen, die waarschijnlijk even afzakt uit de nabijgelegen broedgebieden. Zeer opvallend was het grote aantal doortrekkende *visarenden* die dit najaar in heel Vlaanderen talrijk zijn waargenomen. In de maand september werden maar liefst vijf exemplaren geteld, waarvan er twee kortstondig pleisterden. De vogel op de foto werd zelfs badend waargenomen, voor hij verder trok naar zijn overwinteringsgebieden in Afrika.

Zangvogels

Veel zangvogels broeden er nog niet in de Westerplas. Naarmate de vegetatie wat meer structuur zal krijgen, komt hier misschien ook beterschap in. Leuke waarnemingen van zangvogels waren er wel. Zoals ieder jaar was de *boomleeuwerik* present in Hooglatem in februari en oktober, met kort zelfs een groep van negentien exemplaren op 13 oktober.

"De sneeuwgorz is een uiterst zeldzame waarneming in het binnenland"

In de ruige graslanden ten zuiden van de plas zaten de hele winter vrij grote groepen *rietgorz, vink* en *keep*, maar heel uitzonderlijk was een *sneeuwgorz* op 27 maart. Dat is een uiterst zeldzame waarneming in het binnenland. Deze broedvogel van noordelijke kale hellingen vindt normaal gezien een geschikte winterbiotoop langs de kust.

Op 13 mei was er een zingende *braamsluipe* en hoewel deze vogel vroeger wel

Porseleinhoen (boven - foto Yves Adams) - Visarend (midden - foto Mark Ranschaert) - Dertienstippelig lieveheersbeestje (onder - foto Koen Verhoeyen)

eens broedde in de wijk, bleef dit zomer vogeltje niet plakken. Op 6 juli noteerden we een *Engelse gele kwikstaart* en op drie oktober een *roodkeelpieper*. Deze laatste soort kiest de oostelijke route naar Afrika, maar jaarlijks worden wel enkele vogels in onze regio waargenomen. Op 10 oktober troffen we nog een overvliegende *kruisbek* aan. In invasiejaren zijn die steeds talrijk in Latem, maar ook in daljaren treffen we meestal wel een zwervend exemplaar aan. Leuk was ook de waarneming van de leucistische *boerenzwaluw* ('leucisme' is een kleurafwijking waardoor deze vogel nogal flets gekleurd was). Op 30 oktober zag iemand zelfs nog een heel late doortrekkende boerenzwaluw.

Zoogdieren en insecten

Wie 's avonds aan de Westerplas rondkuiert, kan ook leuke verrassingen tegen het

lijf lopen. Zo is er in de buurt sinds jaar en dag een vos actief. Maar het boeiendste is ook hier in de lucht te vinden. In de schemering kun je aan de plas vijf soorten vleermuizen bewonderen en dat is toch wel bijzonder. *Laatvlieger, rosse vleermuis, watervleermuis, dwergvleermuis* en *ruige dwergvleermuis* zijn regelmatig gezien. Of misschien beter, vooral gehoord, want om vleermuizen op te sporen, gebruiken we een toestelletje dat de ultrasone geluiden omzet in voor de mens hoorbare tonen.

“Wie 's avonds aan de Westerplas rondkuiert, kan ook leuke verrassingen tegen het lijf lopen”

Een zeldzaamheid bij de insecten is het *dertienstippelig lieveheersbeestje*. Het is een typische soort van moerassen en we treffen deze soort ook aan in de Latemse Meersen. In de nieuwe Westerplas voelt het beestje zich in elk geval goed thuis. We sluiten af met een laatste zeldzaamheid die zelfs nog geen Nederlandse naam heeft: *Pterostichus anthracinus*, een loopkever die over zowat heel Europa waar te nemen is, maar nergens talrijk is.

Sinds jaar en dag is rond de Westerplas een vos actief.

Natuurreservaat Latemse Meersen breidt uit

De Latemse Meersen zijn gelegen in het noorden van de gemeente Sint-Martens-Latem langs de Leie. Het hele gebied is ongeveer 130 hectare groot en wordt gekenmerkt door natte bloemrijke graslanden. In 2008 werd het reservaat weer een beetje verder uitgebreid, dankzij twee aankopen van samen 4,5 hectare.

TOM EMBO EN PETER VAN HERP

Van 1985 tot nu

De uitbouw van een natuurreservaat in Sint-Martens-Latem ging al van start in 1985, toen de gemeente enkele percelen aankocht langs de Kwakstraat. In 1992 gaf de gemeente haar gronden, intussen circa tien hectare, in erfpacht aan de toenmalige vereniging Belgische Natuur- en Vogelreservaten (BNVR). Vanaf dat ogenblik was het deze vereniging, tegenwoordig Natuurpunt Beheer vzw, die gronden aankocht voor het reservatenproject Latemse Meersen. Zij kon

daarbij rekenen op steun van het Vlaams Gewest en van de gemeente.

De samenwerking met de gemeente Sint-Martens-Latem is over de verschillende legislaturen heen behouden gebleven en ook voor de laatste aankopen kon de vereniging rekenen op ruime gemeentelijke steun voor de restfinanciering: liefst 29.081 euro. Langs deze weg wenst Natuurpunt Gent en in het bijzonder de kern Latem het Latemse gemeentebestuur dan ook uitdrukkelijk te bedanken voor deze steun.